

DÜŞÜNCE SİSTEMLERİNDE BEN VE BAŞKASI PROBLEMİ, ARTHUR RİMBAUD VE SANATTA ÖTEKİLİK ÜZERİNE

C. Arzu AYTEKİN¹ Ezgi TOKDİL²

ÖZ

Araştırmada, Arthur Rimbaud'un 1871 yılında yazdığı Kahin'in Mektupları isimli düzyazı-şiirinde kullandığı "Ben bir başkasıdır" söylemi, yaşam öyküsel veriler etkisinde incelenerek, düşünsel yapısı modern felsefenin çıkmaza girdiği "ben" kavramı ile karşılaştırmalı analiz edilmektedir. Descartes felsefesindeki "ben" sorunundan Sartre'nin varoluşsal "ben"ine, romantiklerin ve edebiyatın yanı sıra sanatta ben - öteki kavramları üzerine yorumbilimsel bir çözümleme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arthur Rimbaud, Ben Bir Başkasıdır, Öteki Kavramı, Varoluşçu Ben, Yorumbilimsel Çözümleme, Düşünce Sistemleri

Aytekin, C. Arzu ve Tokdil, Ezgi. "Düşünce Sistemlerinde Ben ve Başkası Problemi, Arthur Rimbaud ve Sanatta Ötekilik Üzerine". *idil* 6.28 (2016): 17-30.

Aytekin, C. A. ve Tokdil, E. (2016). Düşünce Sistemlerinde Ben ve Başkası Problemi, Arthur Rimbaud ve Sanatta Ötekilik Üzerine. *idil*, 6 (27), s.17-30.

¹ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi / Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, arzu.aytekin(at)deu.edu.tr.

² Doktora Öğr. ve Öğr. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi / Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, ezgi.tokdil(at)gmail.com

THE PROBLEM OF I AND SOMEONE ELSE IN THINKING SYSTEMS, ARTHUR RIMBAUD AND OTHERNESS IN ART

ABSTRACT

In the study, Arthur Rimbaud's used in "I is another" rhetoric that write prose-poem in 1871, named Letter of the Seer, are studied by examining under the influence of biographical datas and the intellectual structure is analyzed through the concept of "I", which is fall through of the modern philosophy. From the issue of "I" in the Descartes philosophy to Sartre's existential "I" besides romantics and literature, on concepts of "me and the other" in art is making a hermeneutic analysis.

Keywords: Arthur Rimbaud, I is another, Concept of the other, Existential I, Hermeneutic analysis, Thinking Systems

GİRİŞ

Arthur Rimbaud on altı yaşında "Kahin'in Mektupları" adıyla bilinen iki mektup yazmış, bu mektupların her ikisinde "Ben bir başkasıdır" söylemini kullanarak, yaşamı, varoluşu, gerçeklik algısını sorgulamış, bunun yanında sosyolojik açıdan bireyin toplumsal yeri üzerine düşünsel veriler ortaya koymuştur. Bu verileri çözümlenmeden önce Rimbaud'un şair kimliğine ve araştırmanın örnekleme alınan odağına etkileri bakımından yaşam öyküsel deneyimlerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu yolla söylemin altında yatan dinamikler nesnel bir temele oturtulabilir.

1. Arthur Rimbaud ve Yaşam Öyküsel Veriler

Rimbaud'un yaşamı, şair kimliği kadar aykırı, pek çok mitosun ortaya çıkmasına neden olan bir yaşam öyküsüdür. İki kişiliği tek bedende taşıyan, bir yanı olumsuz duygularla, aykırılıklarla, yaşamdan ve kendinden kaçmayla geçmiş, diğer yanı son derecede uyumlu, başarılı bir tavırda ilerlemiştir. Çocukluğunda babasının evi terketmesi sonucu annesinin baskın ve yönlendirici tavrı Rimbaud'un yaşamı boyunca peşini bırakmayan kaçıp kurtulma duygusu ile yaşamasına neden olmuş, ancak dönüp dolaşıp kurtulmak istediği eve geri dönmüştür (bireyin dönüp dolaşıp geldiği ben, gene kendi benliğidir). Özdemir İnce, "Rimbaud'un kendi akranlarıyla arkadaşlık kuramamasını, küçük görmesini, kendisinden yaşlı insanlarla arkadaşlık kurmasını ve Paul Verlaine'le yaşadığı eşcinsel deneyi, babadan yoksunluğa, ana otoritesine karşı duyduğu başkaldırıya bağlayamaz mıyız?" diye sormaktadır. (Rimbaud, 2015: 21). Yaşam öyküsüne bakıldığında yaşamı değiştirmek isteyen bir çocuk görülüyor, var olan gerçeklik karşısında kendi gerçekliğinin peşine düşen bir çocuk. O kadar ki kendisini dahi bir başkası olarak tanımlayacak, kendi gerçekliğine bile sırtını dönecektir.

İnce'ye göre (Rimbaud, 2015: 22); "Şiddet ve başkaldırı Rimbaud'un dehasının en önemli iki oluşturuçusudur". Yaşamı birbiri ardına gelen bir başkaldırı ve isyan yığıyla şekillenen bu şairin Paris Komünü'ne katıldığı, burjuva ve toplum düzenine başkaldırdığı, "Bir emekçi olacağım ben" diye yazdığı, fakat hemen ardından grevde olduğunu, asla çalışmayacağını söylediği, kilise otoritesine karşı çıktığı, gelecek olan yeni toplumun önderliğini bilimin yapacağına inandığı, bu yeni toplumda birey algısının alabildiğine özgür olacağı, ilerici şiir ve edebiyatı okuduğu kadar, geçmişin geleneksel yapıtlarını ve devrimcilerin eserlerini de okuyup tükettiği bilinmektedir. Zıtlıklardan, git-gellerden, karşıtlıklardan beslenen yaşamı Arthur Rimbaud'un karakterini oluşturmuş, bu karakter şiirlerinde ve üslubunda da kendini göstermiştir. Kafiyelemlerden, satırlardan, dizelerden oluşan bir şiir yerine, var olan tüm sistematik düzeni yıkmış, birbiri ardına sıralanan cümlelerden oluşan yeni bir şiirsel

dilin, düzyazı şiir, metinsel şiir örüngüsünün öncülüğünü üstlenmiştir. Özdemir İnce'nin çevirisiyle yayımlanan "Ben Bir Başkasıdır" isimli kitabın tanıtım metninde; Rimbaud'un şiirin bütün geleneklerini yıktığı, yapısal ve zihinsel düzenini parçalayıp altüst ettiği, şiiri ve bütün bir dönemin söylem dilini yeniden düzenlediği belirtilmektedir (2015). Düzyazı şiirleriyle yarattığı bu yeni gelenek modern şiirin yazınsal temellerini oluşturmuş, Rimbaud'u da bu temelin yaratıcısı yapmıştır.

2. Düşünce Sistemlerinde Ben ve Başkası Problemi

Arthur Rimbaud "Ben bir başkasıdır" diyecek kadar kendi varoluşunu çözümlemiş, bir o kadar da kendisine ayrı düşmüş bir şairdir. Rimbaud, Georges Izambard'a yazdığı 13 Mayıs 1871 tarihli ilk Kahin'in Mektubu'nda Je Est Un Autre (Ben bir başkasıdır) der (Rimbaud, 2015: 31). Bireyin ben'i sorununa çağlar boyunca farklı yaklaşımlar getirilmiş, ancak Rimbaud'un bireye ve kendi ben'ine baktığı yer geleneksel söylemlerin dışına çıkmıştır. "Bu formül zamanın Fransa'sında, romantik BEN'in yanısıra kartezyen (Dekartçı) BEN'i de yıkmaya çalışarak kimlik sorununa el atmaktadır" (2015: 31). Descartes "düşünüyorum, öyleyse varım" söylemiyle felsefi temelde kendi ben'imize yönelimi gerçekleştiren ilk düşünürlerden biridir. "Ben bilgisini ve benliğin varlığını ispat etmeyi felsefesinin çıkış noktası yapan Descartes, ben bilgisinin tüm bilgilerimiz arasındaki en kesin bilgi olduğunu iddia etmiştir" (Yalçın, 2003: 108). Ona göre herşeyden kuşku duyulsa dahi kendi ben'imizden kuşku duyamayız, çünkü bu kuşku dahi ben'imizin ve benlik algısının kesinliğini ortaya koyar. Yani benim kendi ben'im dışında bir ben olduğu söylemi Descartes felsefesinde etkin bir ben olarak karşımıza çıkmaktadır. Zihnin, tüm değişimin ve düşünsel sistemin farkında olduğu, bu farkındalık içerisinde onu ayırdığı ve benlik algısının değişmezliğinin bilincinde bir yöntemsel söylem olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Sartre'de ise; ben'in edilgin bir yapıda olduğu, transandantal bir boyuta taşındığı çözümlenmektedir. "Bu transandantal alan bir mutlak varoluş alanıdır, yani hiçbir zaman nesne olmayan ve var olmaya kendi kendine karar veren saf kendiliğindenlikler alanıdır" (Sartre, 2016: 89). Ego'nun aşkınlığı² Sartre felsefesinde yaşanmışlıkların birleştirici kutbu olarak tanımlanır. Ona göre;

Ben'e ilişkin bilincim Ben'i asla tüketmez, ve Ben'e varoluş kazandıran da bu bilinc değildir. Ben, her zaman bilinçten önce orada oldurulmuş olarak, aynı zamanda da yavaş yavaş açığa çıkacak derinliklere sahip olan olarak kendini verir. Böylece ego, bilincin egosu olarak değil, aşkın bir kendinden olarak, insanın dünyasındaki bir var olan olarak bilince belirir (Sartre, 2009: 168-169).

Kısaca, kendisi için bir varlık olarak ben, zamanla bilince gelen ve bilincine varılan bir ben'dir. Başkası olan ben ise, bu varoluş içinde belirir. "Ben'in bir ay ağı her zaman için kendi varoluşundadır. Her şeye göre dışta, kendine göre içte ve kendine

² Birşeyin ötesinde olma, içkin olmama.

bağlıdır. Ben'liğin kendi olmama hali, varlığına sınırsız bağlı olduğunun, yani benlik esasının göstergesidir" (Finkielkraut, 1995: 14). Öyleyse ben bilincin varoluşsal yansıması iken, başkası ben'in yöneldiği gerçekliktir. Bu anlamda yansıtıcı bir ön koşul belirlemektedir. Başkası, ben'in varlığının bilinci ile ortaya çıkarken, ben kendi bilincinin farkındalığı ile başkası boyutunu kendi içine alır. Yansıtıcı (reflektif) tutum Rimbaud'un "Ben bir başkasıdır" şeklinde dile getirdiği sözlerle örtüşmektedir. Sartre'ye göre (2016: 90);

Bu sözün söylendiği bağlam, Rimbaud'nun sadece bilinçlerin kendiliğindenliklerinin Ben'den yayılamayacağını, kendiliğindenliğin Ben'e doğru gittiğini, ona katıldığını, saydamyoğunluğu altında şöyle böyle görünmesine izin verdiğini ama herşeyden önce ortaya bireyleşmiş ve kişisel olmayan kendiliğindenlik olarak çıktığını kanıtlamaktadır.

Sartre felsefesinde başkası görünümündeki ben ile özne olan ben arasında uyumlu bir ilişki yoktur. Her iki ben'den birinin özne durumundan nesne durumuna geçmesi söz konusudur ve bu ilişki arasında bir uyumsuzluk, çatışma vardır. "Özne olma durumu her an, benim ya da başkasının lehine değişebilir. Ben başkasına ya da başkası bana geçici olarak egemen olabilir" (Koç, 1999: 344). Ancak modern felsefe açısından tersi bir ilişki söz konusudur. Sofuoğlu'na göre, modernliğin insan tasarımında herkesin tamamlaması gereken bir ben'i vardır (1996: 183). Bu tamamlanan ben olgusu, Rimbaud'un başkasılık kavramıyla karşılığını bulmaktadır. Modern felsefeye göre, tamamlanması gereken ben, ben'in dışındaki bir varlık olarak ben ile örtüştüğünde bilince taşınır. Foucault, modern düşüncüyü; "insanı, kendi özü ile uyuşturarak, yabancılaşmasından kurtarma ve bilinç dışının üzerindeki örtüyü kaldırma yasasının işletilmesi" olarak yorumlar (Foucault, 1994: 425; Sofuoğlu, 1996: 184). İnsanın kendi özü ile uyuşması, kendi ben'inin yanında onun varoluşsal karşılığı olan ben'ine de uyumlu yaklaşması anlamını taşır. Öyleyse modern felsefe öteki'ni dışlamak yerine onun iktidarını bile onaylayan bir tutum sergilemiştir ve başkasılık kavramı, öteki kavramına evrilmiştir.

3. "Ben Bir Başkasıdır" Söylemi Üzerine

(...) Ben bir başkasıdır. Kendini keman olarak duyumsayan oduna yazık!
Hiç bilmedikleri konularda tartışan bilinçsiz insanları küçümsüyorum! (...)
Arthur Rimbaud (Kahin'in Mektubu-1871)

Arthur Rimbaud'un Georges Izambard'a yazdığı 13 Mayıs 1871 tarihli Kahin'in Mektubu isimli mektubunda geçmektedir "Ben bir başkasıdır" söylemi. Mektubun devamından da anlaşıldığı gibi ona göre bütün özneler, bütün ben'ler bir başkasıdır. Başkası ise Rimbaud'a göre, gene kendisinden başkası değildir. Sözü edilen başka bir ben olarak ya da yansıması olan bir ben'le bütünleşen, bir başka ben'dir. İnce'ye göre (2015: 31);

"Ben" ve "bir başkası" sürekli değişim ve yenileşmeyi temsil etmektedir bireyin kişiliğinde: "Ben" olarak kalmayı sürdürecektir "değişmez ben" değil, bir başkası olma yeteneği olan değişimsel bir "ben". Bir başkası olan ben'in yarattığı ve bu "ben"i ele alan şiirlerdir bu iki kitapta yer alan şiirler.

Kendini bir başkasının yerinde varsayan ben, geleneksel felsefi söylemlerin dışına çıkarak Sartre ve Descartes düşünce sistemlerinde incelenen benlik algısından ayrılır.

Geleneksel şiir anlayışını yıkarak öznel bir yaklaşım geliştiren bir şair olarak Rimbaud'un düşünce sistemi "duyu" kavramı üzerinde şekillenir. Duyu; "acının, sevginin, çılgınlığın bütün biçimlerinde kendini aramaktır. Yani şair ancak bu yaşamsal ve deneyimsel biçimleri deşerek, yenilerini bularak bilinmezi bilir, görünmezi görünür kılar" (Rimbaud, 2015: 28). Bu düşünsel deşme eylemi duyuların birbirine girmesi ve bu yolla zenginleşmesi, üstün bir yoğunluk kazanması anlamını içinde taşır. Rimbaud şeylerin anlamını metinde sözcüklerle değil, yaşamda, yaşamın görünümünde arar ve bu nedenle nesnelere algılayan beş duyunun zorlanmasının gerekliliğini ve bu beş duyunun algı alanları arasında bir tür eşduyum ilişkisinin olmasını önerir. O zaman insanın duyuları zenginleşecek ve yeni anlam alanları açılacaktır (Rimbaud, 2015: 28). Böylece insan kolaylıkla bir başkası haline gelebilir, evrensel bir ben'den, öznel bir gerçeklik olarak ben'e dönebilir. Bu da ona, şeyler karşısında bir üstünlük, Rimbaud için ise kelimeler ve geleneksel şiir karşısında bir özgürlük olanağı tanımaktadır.

Rimbaud bu sözüyle şeylerin varoluş özelliklerine de dikkat çekiyor. Bir şair olarak nesnel gerçekliğinden sıyrılarak kendisini bir keman olarak duyumsuyor. Tıpkı diğer nesnelere gibi kemanın da ağaçtan yapıldığını biliyor, kendisinin de etten kemikten yapıldığını biliyor. Ama bunun ve nesnel görünümün ötesinde bir başkası olduğunu, bir başka şey olduğunu görüyor. Bu aynı zamanda Tanrısal bir yönelimin de göstergesi. Kendisini başkasının yerine geçirme ya da onunla bütünleşme sürecinde kendi kendisinin Tanrısı haline geliyor. "Rimbaud, kendisinde şair yeteneği olduğunu, kendi sandığı kişiden ya da Izambard'ın tanıdığı kişiden bir başkası olduğunu fark ediyor; Tanrı tarafından tutulmuş, esinin gizemli etkisiyle değişime uğramış bir varlık (...)" (İnce, 2015: 63). Böylece nesnel şiir başkası oluyor ve öznel şiire dönüşüyor. Rimbaud Paul Demeny'e yazdığı ikinci Kahin'in Mektubu'nda şunları dile getirir;

Şair olmak insanın yapacağı ilk özel çalışma, kendi varlığını bütünyle tanımaktır, kendi ruhunu arar, onu dikkatle inceler, onu sınar, onu öğrenir. Kendi ruhunu tanıdığı andan itibaren onu geliştirmek zorundadır; bu kolay bir şeymiş gibi görünür: Her beyinde doğal bir gelişim olur; nice bencil kendini yazar diye ilan eder, niceleri de vardır ki düşünsel gelişmelerini kendine mal ederler! (...)
(Rimbaud, 2015: 69).

Rimbaud, metnin ilerleyen satırlarında, kahin olmanın ve kahine dönüşmenin gerekliliğini belirtir, bir şair ancak bütün duyularını uzun süre birbirine karıştırdığında ve eşduyumlar elde ederek algıyı düzensizleştirdiğinde kahinleşir. Yani "sevginin, acının, çılgınlığın bütün biçimlerinde; kendini arar, kendinde tüm ağuları tüketir ve bunların yalnızca en özlü, en güzel kısımlarını tutar kendinde" (Rimbaud, 2015: 69). Gene ikinci mektubunda da kullanır 'ben bir başkasıdır' söylemini ve ekler, "eğer bakır bir borazan olarak uyanırsa, onun bir suçu yoktur" (2015: 68). Bu mektupta şair, bir önceki mektubunda kullandığı keman imgesinden borazan imgesine geçiyor. Rimbaud'a göre şairin ben'i yalnızca kendi anlamı ve sınırlılıkları içinde kalmamalı, başkalarının ben'leri olmalı, başkasına dönüşmelidir. Böylelikle yazılan şiir nesnel şiir olarak ortaya çıkar ve öznel şiire dönüşür.

Düşüncemin doğuşuna tanık oluyorum: Ona bakıyor, onu dinliyorum: Kemanın yayını harekete geçiriyorum: Senfoni derinlerde kıvıldamaya başlıyor ya da bir sıçrayışta sahneye geliyor. Eski budalalar Ben'den yalnızca yanlış anlam çıkarmamış olsalardı, binlerce yıldır, kendilerinin yazarları olduklarını haykırarak kısır zekalarının ürünlerini üst üste yığan şu milyonlarca iskeleti süpürmek zorunda kalmamış olurduk (...) (Rimbaud, 2015: 68).

Görüldüğü gibi Rimbaud benlik algısının başkaları ve diğer ben'ler ile etkileşimiyle oluştuğunu, şairin gerçekliğinin ve benlik bilincinin başka ben'lerle bütünleştiği ve eserin yalnızca tek bir ben'e mal edilmesinin yanlışlığını görüyor ve ifade ediyor. Ben bir başkasıdır ve o başkası da ben'in bir parçasıdır. Başka başka varlık gösteren ben'leri kendi ben'imizden uzaklaştırmak, şair ve sanatçının kısır döngüde varoluşunu temsil eder, bu döngüden çıkmak duyuları birbirlerine karıştırmak, karmaşa içerisinde eşduyum elde etmek ve öteki ben'leri kendi benliğine kabul etmekle elde edilir.

4. Sanatta Ötekilik Kavramı

Güzel sanatlar alanında da "ben", "başkası" ve "öteki"lik kavramları üzerine farklı çalışmalar yapılmış, bu çalışmalar farklı şekillerde farklı ben'ler tarafından yorumlanmıştır. Bu sanatçılar arasından örnekleme, 1970 sonrası postmodern sanat kapsamında kendi öz benliklerini farklı ben'lerle bir araya getirerek ya da ötekileştirerek eserler üreten video-art, performans ve yerleştirmeleri ile Türk sanatçılardan Nil Yalter, Kutluğ Ataman, Ayşe Erkmen seçilmiştir.

Sanat alanında ben ve başkası kavramları edebi anlamlarından farklı açılımlara götürülmüştür. Yoğun olarak 1970 sonrası modernizmin birliğinin karşısına postmodernist kültürün çıkması ve bu kültürün farklılıkları, zıtlıkları, çatışmaları olumlaması, bunun sonucunda özellikle feminist sanat gibi eğilimlerin varlık göstererek sanatçıların bu kavramları sorgulayarak, kendi benliklerinden yola çıkan eserler ortaya koyması şeklinde kendini sunmaktadır.

Resim 1: Nil Yalter, Le Chevalier d'Eon, 1978, fotoğraf ve video

Arthur Rimbaud'un "Ben bir başkasıdır" söylemi, Fransız feminist sanat akımının 1970'lerdeki temsilcilerinden olan Nil Yalter çalışmalarında farklı bir düşünsel boyuta taşınıyor ve "Hiç birşey bana ait değil" söylemine dönüşüyor. Onun çalışmalarında geçmişle bağlantılı unsurlar ön plana çıkarken, kendi bedeni, kendi ben'i olarak ortaya çıkıyor ve başkası kendi ben'i içerisinde görünümüne çıkıyor. Farklı bedenler ve dolayısıyla farklı ben'ler içiçe geçiyor ve sanatçının eserlerinden tüm bu ben'lerin izleri görünür boyuta taşınıyor. Bu anlamda Rimbaud'un söyleminden farklı bir başkasılık söylemi ortaya çıkıyor; ben'ler birbiri içinde karışarak, çarpışarak, tek bir ben'i yaratmak yerine, yan yana ve kendi biçimsel, anlamsal özelliklerini geride bırakmadan bütünleşiyor.

Sanatçının 1978 tarihli "*Le Chevalier d'Eon*" (*Resim 1*) isimli çalışması, bir erkek figürünün kadın çorabını giyerken çekilen farklı fotoğraflarının farklı anlamsal örüngüler içerisinde yan yana ve ilişkisel çözümlemelerle yansıtıldığı bir görüntü ortaya koymaktadır. Çalışmada yer alan videoda ise, bir erkek figürünün bacaklarının arasında görünen ekranda bir kadının konuşan dudaklarını görür izleyici, fakat aynı zamanda konuşan ses bir erkeğin sesidir. Yalter, tüm ben'leri yan yana görünümüne kavuşturuyor, anlam ve anlatıların da birbiri içinde yok ederken, görüntüler şeylerin kimlik ve gerçekliklerini olabildiğince açık ve çelişkili bir şekilde ortaya koyuyor. Görünümlerin yerleştirdiği kompozisyon düzenine seçilen renk unsuru da varsayımsal olarak kadın kimliğine dair bir göndermeyi, tüm ben'ler içerisinde sanatçının kendi ben'ini seyirciye sunuyor.

Ayşe Erkmen'in *Maskman and Others* isimli çalışması (*Resim 2*) incelendiğinde de kimlik sorununun, ben ve başkası söylemlerinin deneysel olarak incelendiği bir yerleştirme ile karşılaşılmaktadır. Bu çalışmada ben'in karşısına öteki yerleştirilmiştir. Ben, diğer ben'lerle aynı malzeme ve aynı biyolojik özelliklere sahip olsa da her zaman diğerlerinden farklı bir unsuru içinde taşır ve her iki ben arasında uzlaşmaz bir ayrılık vardır. Bu anlamda Erkmen'in çalışmasından yola çıkıldığında, Sartre felsefesinde var olan ben'ler arası çatışmanın, her zaman bir diğerine baskın olan ben algısının görünümüne ulaşılır. Birey izlenimlerle bir davranış özelliği oluşturur ve bu davranış diğer tüm davranışları (ben'leri) arkasına alarak ilerler, onlar arasında seçim yapar, onları böler, onları bir araya getirir ya da onları kendi benliğine katar. Bu anlamda şair Rimbaud'un söyleminin sanatçı Erkmen'in çalışmalarında Nil Yalter'de var olan anlamının dışında farklı bir anlama gönderme yaptığı çözümlenmektedir.

Resim 2: Ayşe Erkmen, Maskman and Others, 1999, Gallerie Mueller-Roth, Stuttgart

Kimlik sorununun ve başka ben'lerin bir arada tek bir ben'de toplandığının kavramsal olarak göndermelerini ortaya koyan Kutluğ Ataman çalışmasında ise Rimbaud'un başkasılık söyleminin izlerine rastlanmaktadır. Ben bir başkasıdır, ancak ben farklı duyuşsal ben'lerin toplamından oluşan ve fenomenolojik bir öz'de toplanan bir ben'dir. *Sakıp Sabancı'nın Portresi (Resim 3)* isimli çalışma da Ataman, yaşama açılan pencereleri görünür kılarak, başkalık olgusunu ve başka ben'lerle bir araya gelen tek bir ben'in açılımını yansıtmaktadır.

Resim 3: Kutluğ Ataman, Sakıp Sabancı'nın Portresi, 2014, video yerleştirme, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul / 56. Venedik Tasarım Bienali

“İster gerçekte ister filmde, kafasına kurşun sıkılan bir adamın yaşantısı hakkında, sadece onu seyrederek ilk elden bir bilgi edinmemiz mümkün mü? İnsan onun yerinde olmalı, hatta daha da ötesi, belki de onun yaşadığı hayatı yaşamış

olmalı” der Ataman (Ataman 1997: 52). Bu gerçeklik bireyin öteki ile bir araya gelmesini zorunlu kılar. Ben, diğer ben'lerle bir araya gelmeli, onların içinden geçmeli, ben kendi benliğinden uzaklaşarak başkası olmalı ve ancak ondan sonra bir şair nesnel şiir, bir sanatçı nesnel bir sanat eseri ortaya koyabilir.

SONUÇ

Bu anlamda Arthur Rimbaud'un 1871 tarihli "ben bir başkasıdır" söyleminin farklı sanat dillerinde, farklı dönem ve birbirinden çok farklı sanatçı biyografilerinde ele alındığı, kavramların ve şeylerin özlerine farklı perspektiflerden yaklaşıldığı ve Rimbaud'un öznel ve nesnel şiir karşılaştırmasında konumunu bulan ben algısının, farklı sanatçılarda ya da felsefi düşünce sistemlerinde öteki ve başkası kavramları ile içiçe kullanıldığı görülmektedir. Örnekleri arttırmak mümkündür, ancak görülen gerçeklik, insanın varoluş sorunlarından biri olan benlik algısının her dönemde ve yüzyılda sorgulandığı, kavrama farklı algı mesafelerinden, farklı boyutsal özellikleri ile yaklaşıldığıdır. Bu anlamda bir şair olarak Arthur Rimbaud'dan yola çıkan araştırma, J.P.Sartre'ye ulaşmakta, ilerlemesini sürdürerek Nil Yalter'den Ayşe Erkmen ve Kutluğ Ataman'a kadar bağlamını genişletmektedir.

Estetikte anlam ve yorum olarak da 'ben'in karşısına 'başkası'nı koymak gerekmektedir. İnsan sanatında da kendisiyle tartışabilmeli, kendisinden bir başkası yaratabilmelidir. Bu iç diyalog, incelenen eserlerde bulunmaktadır. "Kuşkunun yaratıcı gücü burada yardıma çağrılacaktır. Yetkin bilinç kendini, kendine güvenlerle değil, herşey karşısında ağır kuşkulanmalardan giderek kurmuştur, onun sonsuza doğru gelişimi de bu ağır kuşkulanmalarla olacaktır" (Timuçin, 2011: 45).

KAYNAKÇA

ATAMAN, Kutluğ. "Semih B. Unplugged" Üzerine. 5. Uluslararası İstanbul Bienali Kataloğu, İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı, 1997.

FINKIELKRAUT, Alain. *Sevginin Bilgeliği*. Çev. Ayşen Emekçi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

FOUCAULT, Michael. *Kelimeler ve Şeyler*. Çev. Kılıçbay, A. M. İstanbul: İmge Kitabevi, 1994.

KOÇ, Emel. "J.P.Sartre Felsefesinde Ben-Başkası-İletişim Problemi". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.(Cilt 40, s. 333-347) (1999). http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/7_43/9500.pdf (Erişim tarihi: 17 Kasım 2016)

RIMBAUD, Arthur. *Ben Bir Başkasıdır- Bütün Düzyazı Şiirleri*. Çev. Özdemir İnce. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2015.

SARTRE, Jean Paul. *Varlık ve Hiçlik- Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*. Çev. Turhan Ilgaz ve Gaye Çankaya Eksen. İstanbul: İthaki Yayınları, 2009.

SARTRE, Jean Paul. *Ego'nun Aşkınılığı*. Çev. Serdar Rıfat Kırkoğlu. İstanbul: Hil Yayınları, 2016.

SOFUOĞLU, Hikmet. "Ötekilik Melodramı". Anadolu Üniversitesi Anadolu Sanat Dergisi. (Sayı 5, s. 182-189) (1996). <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1020/113614.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 17 Kasım 2016)

TİMUÇİN, Afşar. *Estetikte Anlam ve Yorum*. İstanbul: Bulut Yayınları, 2011.

YALÇIN, Şahabettin. "Ben Neyim?". Beytulhikme An International Journal of Philosophy, (Cilt 1, Sayı 2, s. 27-38) (2011). [http://www.beytulhikme.org/Makaleler/1061451689_02_Yalcin_\(27-38\).pdf](http://www.beytulhikme.org/Makaleler/1061451689_02_Yalcin_(27-38).pdf) (Erişim tarihi: 17 Kasım 2016)

YILMAZ, Ayşe Nahide. "Cinsellik Ve Ötekilik Kavramları Bağlamında Kutluğ Ataman'ın Videoları". Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. (2009): 117-140.

Görsel Kaynakça

Resim 1: Nil Yalter, Le Chevalier d'Eon, http://www.nilyalter.com/works/27/lechevalier_er-d-eon-1978.html (Erişim tarihi: 18 Kasım 2016)

Resim 2 : Ayşe Erkmen, Maskman and Others <http://www.ayseerkmen.com/> (Erişim tarihi: 18 Kasım 2016)

Resim 3: Kutluğ Ataman, Sakıp Sabancı'nın Portresi <http://sanat.burada.com.tr/sanat-haberleri/2015/5/14/kutlug-atamanin-sakip-sabancinin-portresi-adli-eseri-ellialtinci-venedik-bienalinde> (Erişim tarihi: 18 Kasım 2016)